

Cad is féidir le fuinneamh a dhéanamh

Súil thapa ar an gceacht

Cuir tús leis an gceacht le bualadh bos amháin soiléir agus fiafraigh cad a chuir ar chumas na fuaime tarlú — ná luaigh an focal fuinneamh fós. Ansin, mínigh gurb é fuinneamh an rud a chuireann ar chumas rudaí gluaiseacht, lasadh, téamh nó fuaim a dhéanamh, agus dírígh méar ar shamplaí atá ag obair sa seomra. Insíonn na daltaí a dtuar i gcogar, cuardaíonn siad an seomra ranga i ngrúpaí de thriúr ag ainmniú gach jab fuinnimh, agus tarraingíonn siad rud amháin a d'aimsigh siad sa Dialann Imscrúdaithe. Mar chlabhsúr, roinn na líníochtaí de réir jab agus cuir an pointe faoi fhuinneamh ó bhia abhaile leis na cártaí pictiúr ina bhfuil páistí ag súgradh agus ag ithe lóin.

Cuspóirí foghlama

- Rudaí sa seomra a úsáideann fuinneamh chun gluaiseacht, lasadh, téamh nó fuaim a dhéanamh a aithint
- Fuinneamh ó bhia a nascadh le rith, le súgradh agus le fás

Roimh an gclog — ullmhúchán

Priontáil sraith ranga amháin de na sé chárta pictiúr (gaothrán, lampa, radaitheoir, lámha ag bualadh bos, páistí ag súgradh, ag ithe lóin) agus cuir i bhfolach iad go dtí céim 6. Glan cosáin shábháilte siúil. Aimsigh roimh ré trí shampla sa seomra a bheidh ar fáil cinnte: lampa lasta nó an clár bán idirghníomhach, clog nó do ghuth féin don fhuaim, agus coirp na bpáistí féin.

Ábhair

Mír	Líon	Do gach	Foinse	Ionadach saor
Leathanach sa Dialann Imscrúdaithe	1	dalta	seomra ranga	páipéar bán A4 do líníocht thapa le lipéid mura bhfuil leathanach na dialainne priontáilte
cártaí pictiúr fuinnimh (gaothrán, lampa, radaitheoir, lámha ag bualadh bos, páistí ag súgradh, ag ithe lóin)	1	rang	leagan inphriontáilte a chuirtear ar fáil	sé líníocht shimplí ar nótaí greamaitheacha nó ar phíosáí cárta fuíll leis na lipéid chéanna
samplaí fuinnimh atá sa seomra ranga cheana féin (lampa nó an clár bán idirghníomhach, clog, radaitheoir; gaothrán má tá ceann ar fáil)	1	rang	seomra ranga	díriú méire agus aisteoireacht faoi stiúir an mhúinteora leis an gclár bán idirghníomhach nó leis an lampa, le clog nó le guth don fhuaim, agus le coirp na bpáistí mura bhfuil gaothrán nó lampa ar leith ar fáil

Pointe sábháilteachta

Siúil, ná rith. Ná leag lámh ar radaitheoirí te, ar lampaí te ná ar shoicéid phlocóide. Coinnigh do mhéara amach ó aon gaothrán atá ag casadh. Fan taobh istigh den seomra ranga.

Céimeanna teagaisc

- **Ag Tosú:** Seas áit a bhfeicfidh gach duine thú. Buail bos uair amháin, stad ar feadh nóiméid, agus glac le cúpla freagra (lámha, plab, torann). Ná habair an focal fuinneamh fós — níl sa bhualadh bos ach rud chun fiosracht a mhúscailt.
- **Cad is fuinneamh ann?:** Tóg ar an mbualadh bos, agus ansin luaigh an focal fuinneamh uair amháin. Ná scríobh ar an gclár ach an sainmhíniú gearr. Dírigh méar ar rud amháin atá ag obair do gach jab (an clár bán idirghníomhach nó lampa don solas, do ghuth nó clog don fhuaim, radaitheoir má tá sé te, páiste ag corraí a mhéar don ghluaiseacht). Ná scríobh fuinneamh ó bhia ar an gclár go dtí céim 6.
- **Cad a aimseoidimid?:** Fiafraigh cad a d'fhéadfaí a aimsiú sa tóraíocht fuinnimh. Lig do thriúr nó do cheathrar na smaointe a chogair siad a rá os ard, gan breithiúnas a thabhairt orthu. Spreag smaoinemh amháin ar a laghad a bhaineann leis an gcorp, ionas go mbeidh bunús ann níos déanaí don phlé ar fhuinneamh ó bhia. Breac síos dhá thuar ar an gclár le filleadh orthu tar éis na tóraíochta.
- **Cá bhfuil an fuinneamh?:** Cuir na páistí i ngrúpaí de thriúr agus ainmnigh na grúpaí sula seasann aon duine. Léirigh an próiseas iomlán breathnaithe uair amháin os comhair an ranga leis an gclár bán idirghníomhach lasta nó leis an lampa lasta, agus ansin tabhair sampla leis an gcorp (bualadh bos nó bogshodar san áit). Scaoil na grúpaí amach go mall; stiúir ó lár an tseomra. Tar éis thart ar sé nóiméad, buail bos uair amháin chun gach duine a stopadh, iarr ar dhá nó trí ghrúpa rud a d'aimsigh siad a léiriú trí aisteoireacht, agus fiafraigh den lucht féachana cén jab fuinnimh a fheiceann siad.
- **Tarraing rud atá ag úsáid fuinnimh:** Tarraingíonn gach páiste rud amháin a d'aimsigh sé ar leathanach na Dialainne Imscrúdaithe, le lipéad gearr faoin jab más féidir leis. Siúil timpeall agus fiafraigh de gach páiste cén jab atá á dhéanamh ag an rud ina líníocht le fuinneamh. Tairg an tús abairte 'Úsáideann sé seo fuinneamh chun...' do pháistí ar mian leo focail.
- **Fuinneamh timpeall orainn:** Coinnigh roinnt na líníochtaí gasta — glaoigh amach gach jab agus lig do chúpla páiste a líníochtaí a ardú go hachomair. Cosain an chuid faoi fhuinneamh ó bhia: taispeáin Cárta E (ag súgradh) agus Cárta F (ag ithe lóin), glac le dhá nó trí smaoinemh, agus ansin abair go soiléir go dtugann bia an neart don chorp le rith, le súgradh agus le fás. Má théann an roinnt thar am, gearr siar ar an roinnt seachas ar an bplé faoi bhia.

Cad ba cheart a fheiceáil

De ghnáth, aimsíonn na daltaí soilse, an clár bán idirghníomhach, clog, téitheoir nó radaitheoir, agus a gcoirp féin ag gluaiseacht nó ag déanamh fuaime. Taispeánann líníochtaí maithe rud nó corp atá ag obair agus jab soiléir á dhéanamh aige (gluaiseann sé, lasann sé, éiríonn sé te, déanann sé fuaime). Má tharraingíonn páiste leabhar dúnta nó bréagán nach bhfuil ag gluaiseacht, níor tuigeadh an tasc i gceart — fiafraigh an bhfuil jab á dhéanamh aige faoi láthair agus treoraigh an páiste i dtreo samplaí atá ag obair. Téann an nasc le fuinneamh ó bhia i bhfeidhm nuair a ardaítear Cártaí E agus F le chéile.

Míthuisceintí agus idirghabhálacha

- **Níl fuinneamh ach ag meaisíní nó ag rudaí atá plugáilte isteach — ní áirítear coirp ná bia.**
— Tar éis na tóraíochta, ardaigh na cártaí ina bhfuil páistí ag súgradh agus ag ithe lóin in aice le líníocht de chorp. Fiafraigh cén jab atá á dhéanamh ag na páistí atá ag rith agus cad as ar tháinig an neart sin, agus ansin athluaigh: tugann bia fuinneamh dár gcoirp freisin.
- **Is rud é fuinneamh atá ag réad, amhail is gurb é an carr bréagáin féin an fuinneamh.** — Díriú méar ar bhréagán nach bhfuil ag gluaiseacht ar sheilf agus ar lampa atá lasta. Is é an fuinneamh an rud a theastaíonn ó rud nuair atá jab á dhéanamh aige — ag gluaiseacht, ag lasadh, ag téamh nó ag déanamh fuaime — ní hé an réad féin agus é ina luí ansin gan chorraí.
- **Tarraingíonn páiste rud nach bhfuil jab á dhéanamh aige faoi láthair agus deir sé fós gur fuinneamh é.** — Fiafraigh go séimh: an bhfuil sé ag gluaiseacht, ag lasadh, ag téamh nó ag déanamh fuaime faoi láthair? Cabhraigh leis an bpáiste sampla atá ag obair sa seomra nó sampla den chorp a chur ina áit roimh an roinnt.

Difreáil

Ag teacht chun cinn	Ag forbairt	Inniúil
• Fanann na páistí nach bhfuil chomh muiníneach céanna leat le linn na tóraíochta agus díríonn siad méar ar rudaí fad a ainmníonn tusa an jab fuinnimh os ard. • Tairg an tús abairte 'Úsáideann sé seo fuinneamh chun...' agus glac le líníocht shimplí d'aon rud soiléir amháin sa seomra.	• Iarr ar na grúpaí sampla amháin sa seomra agus sampla amháin den chorp a aimsiú, agus ansin lipéad a chur ar an jab ina líníocht sa Dialann.	• Iarr ar pháiste muiníneach an nasc le fuinneamh ó bhia a mhíniú ina fhocail féin agus Cártaí E agus F á n-úsáid aige, nó na líníochtaí a roinneadh a shórtáil ina jabanna sa seomra agus ina jabanna an choirp.

Nasc traschuraclaim

Nasc leis an bplé faoi ithe sláintiúil in OSPS — an bricfeasta agus an lón mar bhreosla don spraoi sa chlós agus don fhás.